Residents handbook of neonatology. 2e druk. Onder redactie van M.Perlman, H.M.Kirpalani en A.M.Moore. 500 bl., fig., tabellen. B.C.Decker, Hamilton 1999. ISBN 1-55009-059-3. Prijs: ingen. *f* 93,85.

Aan dit zakboek droeg een dertigtal specialisten uit de belangrijkste Canadese kinderziekenhuizen bij. De oorsprong van dit boek ligt in het bekende Hospital for Sick Children in Toronto. Ten opzichte van de eerste editie wordt nu meer aandacht besteed aan de foetale diagnostiek en aan de intensieve zorg voor pasgeborenen met aangeboren hartgebreken. Het is een zeer praktisch georiënteerd boekje, bedoeld voor de arts-assistent kindergeneeskunde. Het bevat in beknopte, maar overzichtelijke vorm de belangrijkste feiten die van belang zijn voor diagnostiek en behandeling van de meest voorkomende aandoeningen bij de pasgeborene. Daarbij is ruim gebruikgemaakt van stroomdiagrammen, tabellen en figuren. Niet alleen de diverse aandoeningen komen aan de orde, maar ook onderwerpen als resuscitatie, de techniek van het inbrengen van infusen, het transport van de zieke pasgeborene, meerlingzwangerschap, de diagnostiek van foetale aandoeningen, het vocht- en elektrolytenbeleid, en de voeding. Daarnaast wordt ook veel aandacht geschonken aan de ethische aspecten. Voor de grenzen van de behandeling worden concrete beleidsrichtlijnen gegeven, waarbij de autonomie van de ouders in Canada centraal staat. In het boek zijn als appendices de voor een dergelijke uitgave onvermijdelijke groeicurven, diverse scoringssystemen, doseringstabellen en normaalwaarden opgenomen. Elk hoofdstuk eindigt met een, soms uitvoerige, actuele bibliografie. Zakboeken als deze zijn vrijwel altijd geënt op het lokale beleid in de instellingen van herkomst. Dat behoeft niet altijd overeen te komen met wat elders gebruikelijk is. Zo komen de richtlijnen voor preventie van de vroege vorm van groep-B-streptokokkenziekte in dit boek niet overeen met die in Nederland.

Onder de soortgelijke zakboeken verdient deze uitgave een goede plaats vanwege de grote praktische bruikbaarheid en uitgebalanceerde inhoud. Het past in elke witte jas, het bevat geen overbodige informatie en de noodzakelijke informatie ontbreekt niet. Ondanks de hoge prijs kan het dus zeker worden aanbevolen.

L.A.A.KOLLÉE

R.L.Kane, J.G.Ouslander en I.B.Abrass, *Essentials of clinical geriatrics*. 4e druk. 621 bl., fig., tabellen. McGraw-Hill, New York 1999. ISBN 0-07-034458-2. Prijs: ingen. *f* 99,–.

Hoewel dit boek op de eerste plaats bedoeld is voor artsen in de eerste lijn, heeft de 3e druk de laatste jaren een ondersteunende rol vervuld in het predoctorale onderwijs aan medisch studenten. Uit een landelijke evaluatie van het geriatrieonderwijs bleken 3 van de 7 medische faculteiten die onderwijs in de geriatrie verzorgen met redelijke tevredenheid gebruik te maken van dit boek. Het valt echter te verwachten dat de recentelijk verschenen 4e druk voor het geriatrieonderwijs in Nederland in betekenis zal afnemen. In belangrijke mate ligt dit aan het boek zelf, ten dele wordt dit ook veroorzaakt door wijzigingen in het medisch onderwijs.

De 4e druk telt – voor een bescheiden prijs – 623 pagina's verdeeld over 3 delen waarin respectievelijk aspecten van veroudering en het geriatrisch onderzoek, de belangrijkste geriatrische syndromen en algemene behandelprincipes worden beschreven. Het is daarmee het omvangrijkste van de leerboeken geriatrie die in Nederland door studenten gebruikt worden. Het boek bevat een zeer omvangrijke reeks tabellen (186 stuks) en 54 schematische, in zwart-wit uitgevoerde figuren. De auteurs laten in de inleiding weten er met name trots op te zijn dat deze tabellen en figuren veelvuldig in presentaties van hun Amerikaanse collega-docenten gebruikt worden. Gezien de grote hoeveelheid informatie per tabel zullen Nederlandse docenten echter zeker niet met vertaling van een tabel kunnen volstaan. De figuren zijn in de 4e druk bijna allemaal ongewijzigd gebleven. Zo stonden in het hoofdstuk over demografische aspecten van veroudering 11 van de 13 figuren reeds in de vorige druk en deze zijn gebaseerd op gegevens uit 1991 of eerder. De bruikbaarheid van de figuren voor onderwijsdoeleinden is daarom vanwege veroudering van vorm en inhoud afgenomen.

De tekst van de 4e druk is gedeeltelijk geactualiseerd: sommige hoofdstukken, zoals die over dementie en ethische aspecten, zijn ingrijpend gewijzigd, terwijl andere – bijvoorbeeld over demografische aspecten, instabiliteit en vallen, en verminderde vitaliteit – minimaal en enkele in het geheel niet zijn aangepast (zie hoofdstuk 'Zintuiglijke beperkingen'). De auteurs geven in hun inleiding aan dat wat hen betreft de belangrijkste veranderingen in de geriatrie zich hebben afgespeeld in de organisatie van de zorg. Dit komt duidelijk tot uitdrukking in de herziening van het boek, terwijl dit onderwerp nu juist voor de Nederlandse lezer – zeker voor de medisch student – van geringe waarde is. Tevens is door de beperkte actualisering van de literatuurverwijzingen de aanbevolen literatuur gedeeltelijk gedateerd en niet goed bruikbaar door haar overmaat. Misschien nog belangrijker dan de opmerkingen over de inhoudelijke wijzigingen van deze druk is het feit dat heldere en expliciete onderwijskundige principes nog immer ontbreken. Het boek blijft een aaneenschakeling van schematische overzichten, weliswaar in begrijpelijke taal gesteld en zonder dat veel voorkennis vereist is. Echter, van een leerboek van deze omvang en status, met een geschiedenis van inmiddels 15 jaar, mag een betere handreiking voor het proces van kennisverwerving worden verwacht.

Samengevat geeft de 4e druk nog steeds globaal de stand van zaken in de Amerikaanse geriatrie goed weer, met name voor de chronische zorg en de eerstelijnszorg voor ouderen. Het boek is echter te globaal en te Amerikaans om aan te bevelen voor de Nederlandse huisarts. De 'Kane' is voor docenten in het geriatrieonderwijs niet meer dan één van de vele mogelijke bronnen van onderwijsmateriaal. Niettegenstaande de titel is de nieuwste druk voor medisch studenten een weinig doelmatig boek om de 'essentials' van de klinische geriatrie te ontdekken. Daarom zullen uit deze druk waarschijnlijk slechts enkele hoofdstukken gebruikt gaan worden als studiemateriaal bij ondersteuning van een lokaal ontwikkeld werkboek geriatrie.

M.G.M.OLDE RIKKERT

Zieke dokters. Onder redactie van P.Lens. 287 bl. Van der Wees, Utrecht 1999. ISBN 90-5805-009-2. Prijs: ingen. *f* 39,90.

In dit boek beschrijven 18 auteurs – allen artsen – hun ervaringen rond de ontdekking zelf aan een chronische ziekte te lijden. Vier artsen die zelf zieke collega's hebben behandeld en een literatuurwetenschapper met belangstelling voor ziekte in de literatuur geven hun commentaar op de verhalen.

De auteurs vertellen over de gedachten en gevoelens die bij de rolwisseling van dokter naar patiënt naar boven kwamen. De thema's die in de verhalen naar voren komen, zijn: het opzijschuiven van de eerste klachten; geen eigen huisarts hebben, maar eerst zelf dokteren; jezelf doorverwijzen naar de beste en bevriende fysiotherapeut of specialist; het ontkennen van een mogelijke ernstige ziekte; de onmacht en angsten bij de defini-

tieve diagnose; en de drang om mee te behandelen. Ook ervoeren sommigen een tekort aan persoonlijke belangstelling en mededeelzaamheid bij de behandelaar.

Daarnaast vertelden de auteurs over de positieve kanten van het ziek zijn. Zij genoten meer van het leven, van de partner, van vrienden, van kleine dingen. Het werk was niet meer zaligmakend en zij konden zich beter in de patiënten verplaatsen.

Zoals te verwachten was, zijn er wat gradaties in schrijftalent en vermogen tot relativeren bij de auteurs. Het is jammer dat er slechts 2 vrouwelijke auteurs zijn. Daarnaast komen chronische psychische ziekten frequent bij artsen voor – desondanks vertellen maar 2 artsen, van wie 1 anoniem, over hun depressie en overmatig alcoholgebruik.

Het boek eindigt met de opmerking van P.Lens dat het goed zou zijn als elke jonge dokter eens even ziek zou zijn. Dit geeft betere artsen. Laten wij hopen dat jonge artsen ook zonder ziek te worden zich in de patiënt kunnen verplaatsen. Dit boek kan daarbij als spiegel dienen voor iedere arts.

L.E.VOS
J.VAN GIJN

ABC of colorectal diseases. 2e druk. Onder redactie van D.J.Jones. 109 bl., fig., tabellen. BMJ Books, Londen 1999. ISBN 0-7279-1105-8. Prijs: ingen. *f* 66,90.

Het betreft hier een uitgave in de serie ‘ABC’ van het *British Medical Journal*, een 2e druk die 6 jaar na de 1e verschijnt. Het boek is bedoeld voor huisartsen, specialisten in opleiding, studenten en verpleegkundigen. Het beoogt een leidraad te zijn voor diagnostiek, en zo mogelijk therapie, of voor verwijzing naar een specialist op het gebied van maag-, darm- en leverziekten. Toegelicht aan de hand van een groot aantal illustraties worden in 26 bondige hoofdstukken vrijwel alle aandoeningen van colon, rectum en anus besproken die voor de algemene arts van belang zijn. Naast de bespreking van een groot aantal ziektebeelden is er een aantal meer algemene hoofdstukken over anatomie en fysiologie, onderzoeksmethoden, seksueel overdraagbare aandoeningen, colorectale aandoeningen in de tropen, aandoeningen bij kinderen en geneesmiddelen gebruikt bij de behandeling van aandoeningen of klachten van dikke darm of anus. Hoofdstukken over veelvoorkomende aandoeningen als obstipatie, diarree, prikkelbaredarmsyndroom, hemorroïden, pruritus ani en incontinentie voor feces zijn praktijkgericht geschreven met veelal overzichtelijke algoritmen. Andere hoofdstukken handelen over darmbloedingen, fissuren en fistels, sinus pilonidalis, rectumprolaps, appendicitis, diverticulitis, ziekte van Crohn, colitis ulcerosa, colorectaal carcinoom, carcinoom van de anus, stomata, volvulus en trauma.

Het boek is geïllustreerd met een groot aantal afbeeldingen van uitstekende kwaliteit. Het gaat om schematische tekeningen, röntgenfoto’s en kleurenfoto’s. Het is jammer dat voor de röntgen- en kleurenfoto’s niet duidelijk met pijlen of tekeningen wordt aangegeven welke structuren precies bedoeld worden. Een ander bezwaar is dat bij de medicamenten een aantal middelen besproken wordt die in Nederland niet verkrijgbaar of gebruikelijk zijn. Daarnaast worden soms dieetadviezen gegeven waarvan de werkzaamheid niet is aangetoond en die in Nederland ongebruikelijk zijn.

Ondanks deze bezwaren is het een prachtig geïllustreerd praktijkgericht boek, dat van harte kan worden aanbevolen voor de algemene arts, studenten en assistent-geneeskundigen maag-, darm- en leverziekten, interne geneeskunde en heelkunde.

C.B.H.W.LAMERS

J.Barraclough, *Cancer and emotion*. A practical guide to psycho-oncology. 221 bl., fig. John Wiley & Sons, Chichester 1999. ISBN 0-471-98597-X. Prijs: ingen. *f* 97,50.

Dit vlot te lezen boek geeft in vogelvlucht een compleet en genuanceerd beeld van het terrein van de psycho-oncologie. Eerst wordt aandacht besteed aan de verschillende verwerkingstaken waar patiënten in de achtereenvolgende fasen van ziekte en behandeling voor komen te staan. Vervolgens wordt ingegaan op emotionele problemen die kunnen ontstaan wanneer de aanpassingsmogelijkheden van de patiënt tekortschieten. Hierbij worden de onderwerpen depressie, angst, ontkenning en boosheid verder uitgewerkt.

In het hoofdstuk ‘psychologische aspecten van medische syndromen’ worden het delier en problemen bij pijn behandeld en wordt per soort kanker ingegaan op de psychische problematiek. Aparte hoofdstukken zijn gewijd aan de impact van kanker op familieleden en naasten, en aan onderwerpen voor professionele hulpverleners met bruikbare tips voor het brengen van slecht nieuws en de omgang met ‘bijzondere’ patiënten.

Het boek wordt verlevendigd met casuïstische beschrijvingen in ‘vignetten’; ook controversiëlere onderwerpen als euthanasie en alternatieve geneeswijzen worden op een open manier gepresenteerd met aandacht voor de aantrekkingskracht van deze geneeswijzen, terwijl ook wordt gewezen op de negatieve aspecten ervan.

Na elk hoofdstuk volgt een lijst met aanbevolen uitgebreidere literatuur. In de tekst zelf ontbreken directe literatuurverwijzingen, waardoor moeilijk na te gaan is of een bewering in de tekst wetenschappelijk gestaafd is of slechts de mening van de auteur weergeeft. Een ander nadeel is de opzet voor een brede doelgroep. Dit maakt dat uitleg wordt gegeven over het verschil in curatieve opzet en palliatieve behandeling, naast uitleg over de werking van radiotherapie en chemotherapie, terwijl ook concrete adviezen worden gegeven over de psychofarmaceutische opties bij psychiatrische problemen.

Conclusie: het boek vormt een bruikbare introductie voor hen die snel een goede indruk willen krijgen van de psycho-oncologie. Voor een intensievere kennismaking met dit vakgebied zijn andere, uitgebreidere handboeken aan te bevelen.

M.BANNINK

Verbeteringen

In het artikel van Wymenga en Mensink getiteld ‘Prostaatspecifiek antigeen als tumormerkstof voor prostaatcarcinoom’ (1733-8) dient tabel 3 te worden vervangen door de onderstaande.

TABEL 3. Waarschijnlijkheid van prostaatkanker op basis van testresultaten[36]

serumconcentratie PSA in μg/l	*kans op carcinoom in %*	*percentage vrij PSA**	*kans op carcinoom in %*
0-2	1	0-10	56
2-4	15	10-15	28
4-10†	25	15-20	20
> 10	> 50	20-25	16
		> 25	8

PSA = prostaatspecifiek antigeen.
*Vrij/totaal PSA.
†Bij een totale PSA-waarde tussen de 4,0 en 10,0 μg/l verbetert gebruik van het percentage vrij PSA de specificiteit, met als gevolg minder negatieve prostaatbiopsieën.